

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.247
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника
доктору політичних наук, професору
Климончуку Василю Йосифовичу
76018, вул. Шевченка, 57,
м. Івано-Франківськ

ВІДГУК

офіційного опонента

кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політології і
державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Гайданка Євгенія Івановича

на дисертацію Чорнописького Василя Івановича
**«Політичні практики лобізму в процесі європейської інтеграції
країн Вишеградської групи»,**
подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія

Актуальність теми дослідження. Лобізм як форма взаємодії між державними інституціями, бізнесом, громадянським суспільством і наднаціональними структурами є невід'ємним елементом сучасної демократичної політики, а його інституціоналізація дедалі більше визначає ефективність участі держав у процесах європейського врядування. Особливо актуальним є дослідження політичних практик лобізму в країнах Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Словаччині та Угорщині), які після вступу до Європейського Союзу опинилися в умовах необхідності адаптації національних моделей представництва інтересів до наднаціонального політичного простору ЄС.

Актуальність теми зумовлена тим, що країни Вишеградської групи демонструють специфічний досвід поєднання постсоціалістичної трансформації, інституційної модернізації та інтеграції в європейські політичні структури. Особливої уваги потребує аналіз взаємодії національних акторів країн

Вишеградської групи з інституціями Європейського Союзу – Європейською комісією, Європейським парламентом та Радою ЄС, які формують основний простір наднаціонального лобіювання. Досвід країн Вишеградської групи демонструє, що лобістські практики дедалі більше виходять за межі внутрішньодержавного політичного простору та інтегруються у складну систему наднаціонального врядування ЄС.

Наукова актуальність дослідження посилюється і тим, що в сучасній політичній науці недостатньо комплексно висвітлено особливості трансформації лобізму в постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи саме в контексті європейської інтеграції. Більшість досліджень зосереджується або на загальнотеоретичних аспектах лобізму, або на досвіді західноєвропейських держав та США, тоді як політичні практики Вишеградської групи залишаються недостатньо дослідженими.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в рамках наукової теми «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» (держреєстрація 0117U004396). Дослідження органічно вписується в проблематику євроінтеграційної політики України та відстоювання її національних інтересів на міжнародній арені.

Ступінь обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених автором у дисертації, підтверджується комплексним характером проведеного дослідження, логічною структурою роботи, послідовністю викладу матеріалу та використанням широкої джерельної й нормативно-правової бази. У дисертації здійснено ґрунтовний аналіз теоретико-методологічних засад дослідження лобізму, особливостей функціонування інституційного середовища лобізму в Європейському Союзі, а також політичних практик лобістської діяльності в країнах Вишеградської групи в умовах європейської інтеграції.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному аналізі політичних практик лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи та визначенні особливостей трансформації механізмів представництва інтересів у постсоціалістичних державах Центральної та Східної Європи.

У роботі систематизовано теоретико-методологічні підходи до розуміння лобізму як політичного феномену та проаналізовано еволюцію його інституціоналізації у світовій політичній практиці. Визначено особливості функціонування інституційного середовища лобізму в Європейському Союзі, зокрема роль Європейської комісії, Європейського парламенту та Ради ЄС у процесі формування політики й представництва інтересів.

Чорнописький В.І. у дослідженні обґрунтовує, що для країн Вишеградської групи характерне поєднання формально інституціоналізованих механізмів лобізму з неформальними каналами політичного впливу. Особливу увагу приділено польській моделі лобізму як найбільш інституціоналізованій у регіоні, а також аналізу взаємодії державних, бізнесових і регіональних акторів із наднаціональними структурами ЄС.

У роботі уточнено сутність поняття «європейський лобізм» як багаторівневої системи представництва інтересів, у межах якої поєднуються національні та наднаціональні механізми політичного впливу. Подальшого розвитку також набули підходи до дослідження прозорості, підзвітності та демократичної легітимності лобістської діяльності в умовах європейської інтеграції.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура дисертаційної роботи є логічною, внутрішньо узгодженою та послідовною, а її побудова відповідає визначеній меті, об'єкту, предмету й дослідницьким завданням. Структура дисертації, що включає вступ, три розділи, кожен з яких розділений на чотири підрозділи, загальні висновки, список використаних джерел та додатки, відзначається внутрішньою логікою та послідовністю викладу. Автором розгорнуто й аргументовано розкрито теоретичні й прикладні положення дослідження.

Метою дослідження дисертант визначив комплексний аналіз особливостей становлення та розвитку політичних практик лобізму у країнах Вишеградської групи в контексті їхньої європейської інтеграції та оцінку їхнього значення для адаптації національних політичних систем до стандартів Європейського Союзу.

Представлений дисертаційний текст, а також публікації автора, у яких викладено основні результати дослідження, свідчать про досягнення заявленої наукової мети шляхом послідовного вирішення сформульованих завдань.

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-політологічних методів, що забезпечила комплексний аналіз політичних практик лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи.

Застосування зазначених методів дозволило всебічно дослідити політичні практики лобізму в країнах Вишеградської групи, визначити особливості їх функціонування у системі Європейського Союзу та сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо перспектив розвитку інституціоналізованого представництва інтересів у контексті європейської інтеграції.

Результатом проведеного комплексного дослідження є формування цілісного наукового бачення політичних практик лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи, визначення особливостей інституціоналізації лобістської діяльності у державах Центральної та Східної Європи, а також виявлення взаємозв'язку між національними механізмами представництва інтересів та наднаціональними інституціями Європейського Союзу. Автором обґрунтовано, що процеси європейської інтеграції суттєво вплинули на трансформацію моделей лобізму в країнах Вишеградської групи, сприяли підвищенню рівня прозорості та формалізації механізмів впливу на ухвалення політичних рішень, але водночас зберегли значення неформальних політичних практик і мережевих каналів впливу.

Загалом, дисертаційна робота справляє враження самостійної та завершеної наукової праці, у якій основні положення, аналітичні узагальнення й висновки є взаємопов'язаними та науково аргументованими.

Повнота викладення наукових положень та основних результатів дисертації у публікаціях. Основні результати дисертаційного дослідження достатньою мірою відображені у наукових публікаціях здобувача. Загалом за темою дисертації опубліковано 10 наукових праць, серед яких 5 статей – у фахових виданнях України категорії Б, ще 2 публікації вийшли у наукових збірниках і виданнях, що висвітлюють додаткові аспекти дослідницької проблематики, розширюючи теоретико-прикладний контекст роботи. Крім того, 3 тези доповідей надруковані в матеріалах міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій, що свідчить про активну участь автора в науковому дискурсі.

Практичне значення результатів дослідження. Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості використання його теоретичних положень, аналітичних висновків та узагальнень у процесі вдосконалення механізмів регулювання лобістської діяльності в Україні в умовах європейської інтеграції. Результати дослідження можуть бути використані органами державної влади та місцевого самоврядування під час розроблення нормативно-правових актів у сфері регулювання лобізму, забезпечення прозорості процесу ухвалення політичних рішень і розвитку механізмів взаємодії з інституціями Європейського Союзу. Окремі положення дослідження можуть бути використані у навчальному процесі закладів вищої освіти під час викладання дисциплін з політології, європейських студій, публічного управління, міжнародних відносин і політичної комунікації, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів і подальших наукових дослідженнях.

Відсутність порушень правил академічної доброчесності. Автором дотримано цінностей, принципів і правил академічної доброчесності, що визначені Законом «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742-IX. Використані в роботі ідеї, положення та матеріали інших авторів супроводжуються посиланнями на відповідні джерела. Дисертація демонструє самостійний характер наукового пошуку, а сформульовані висновки логічно випливають із проведеного аналізу. Результати, представлені у дисертаційному

дослідженні, отримані автором самостійно в процесі власного наукового пошуку, що підтверджується змістом роботи, характером сформульованих висновків та рівнем опрацювання наукових джерел і аналітичних матеріалів.

Оформлення дисертації. Дисертаційне дослідження оформлене відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 року). Структура та зміст дисертації відповідають вимогам до наукових робіт такого рівня, а її оформлення здійснено з дотриманням установлених нормативних та академічних вимог до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота характеризується належним рівнем наукової аргументації та коректністю використання спеціальної політологічної термінології. Дисертант застосовує понятійно-категоріальний апарат сучасної політології, забезпечуючи системний розгляд як теоретико-методологічних засад досліджуваної проблематики, так і отриманих практичних результатів дослідження. На всіх етапах проведення дисертаційного дослідження простежується взаємозв'язок між теоретичними положеннями, методологічним інструментарієм і сформульованими висновками.

Дискусійні положення, недоліки та зауваження до дисертаційної роботи. Оцінюючи позитивно загальну структуру, логіку побудови та наукове значення дисертаційного дослідження Чорнописького В.І., вважаємо за доцільне висловити декілька дискусійних зауважень та рекомендацій, які дозволять ширше розкрити заявлену проблематику:

1. Здобувач здійснив ґрунтовну ретроспективу еволюції класичних теорій представництва інтересів у світовій політичній практиці. Водночас у першому розділі дискусійним видається положення про ступінь інтеграції у практичну політику сучасних концепцій цифрового та мережевого лобізму. Зважаючи на те, що архітектура ухвалення рішень в ЄС дедалі більше зазнає впливу горизонтальних комунікаційних мереж, ширше теоретичне обґрунтування цих процесів дозволило б автору точніше спрогнозувати трансформацію

інструментарію лобізму в регіоні Центральної та Східної Європи на сучасному етапі.

2. У процесі аналізу лобістського середовища на наднаціональному рівні автор фокусує основну увагу на діяльності Європейської комісії та Європейського парламенту як найбільш відкритих інституцій. Разом з тим, поза належним дослідницьким фокусом залишилася роль Ради ЄС та механізмів міждержавного узгодження інтересів державами-членами. Зокрема, у контексті захисту національних інтересів країн Вишеградської групи значний науковий інтерес викликає питання впливу їхніх Постійних представництв (*Coreper* – Комітет постійних представників) при ЄС на формування спільних політик та характер їхньої взаємодії з корпоративними та регіональними групами впливу.

3. Робота спирається на масив нормативно-правових актів та якісних аналітичних джерел. Проте, зважаючи на латентний характер багатьох лобістських практик, аргументація окремих висновків дисертації могла б бути суттєво підсилена за рахунок ширшого залучення кількісних параметрів. Зокрема, йдеться про використання статистичних даних з Реєстру прозорості ЄС, контент-аналізу фінансових звітів лобістських структур або верифікації результатів експертних опитувань серед безпосередніх акторів представництва інтересів у країнах Вишеградської групи.

Окрім спеціалізованих показників у європейських реєстрах, які прямо торкаються практики лобізму, доцільно було більш широко застосовувати дані емпіричного рейтингування Transparency International. Звичайно, автор неодноразово посиляється у роботі на вказану моніторингову організацію. Проте у дисертації бракує порівняльних таблиць чи графіків, які поєднують антикорупційну динаміку країн Вишеградської четвірки.

4. Відомо, що країни Вишеградської четвірки в останнє десятиріччя перебувають у демократичній стагнації, а окремі кейси («орбанівська Угорщина») трансформувалися у бік гібридних режимів. Серед причин демократичного регресу виділяють як екзогенні («третя хвиля авторитаризації» та пік популізму у світі), так і ендогенні фактори. Дисертанту вдалося вдало

розкрити практики лобізму країн Вишеградської четвірки з ЄС, зосереджуючись переважно на різносторонніх практиках лобізму (розділ 3). Вважаємо, що практику лобізму у центральноевропейських країнах доречно доповнити детальним поясненням конкретного впливу процесів авторитаризації режимів цих країн та зміцненням «твердого євроскептицизму» у період 2015–2026 рр. Це дозволило б більш комплексно поглянути на визначену проблематику, особливо у контексті останніх парламентських виборів у Чехії (2025 р.) та Угорщині (2026 р.).

Загалом, дисертаційна робота справляє позитивне враження як комплексне та актуальне наукове дослідження, а висловлені дискусійні положення і зауваження мають переважно рекомендаційний характер та спрямовані на подальший розвиток порушеної автором проблематики.

Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Чорнописького В.І. на тему «Політичні практики лобізму в процесі європейської інтеграції країн Вишеградської групи» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому на належному теоретико-методологічному рівні здійснено комплексний політологічний аналіз особливостей інституціоналізації та функціонування лобізму в країнах Вишеградської групи в умовах європейської інтеграції, а також розкрито специфіку взаємодії національних і наднаціональних механізмів представництва інтересів у політичному просторі Європейського Союзу.

Дисертація за актуальністю, науковою новизною та практичною цінністю відповідає спеціальності 052 Політологія та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 03.04.2019 р. № 283, від 19.05.2023 р. № 502, від 03.05.2024 р. № 507, від 08.04.2025 р. № 426), Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом

Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 р. № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 р. № 341, від 19.05.2023 р. № 502 та від 03.05.2024 р. № 507), а її автор, В.І. Чорнописький заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Євгеній ГАЙДАНКА

Підпис к. пол. н., доц. Гайданки Є. І. засвідчую
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК